

Zsuráfszky Zoltán

Utam a Balettintézettől a Magyar Nemzeti Táncgyűttesig

Előadásomban szeretnék egy pár gondolatot megosztani arról a kezdeti időszakról, amely nemcsak a saját művészi pályafutásom, de a magyar táncszakma szempontjából is nagyon fontos lehet, valamint rövid áttekintést adni erről az ötven évet felölelő időszakról, amely 1971-től 2021-ig tartott. Általában kevés szó esik a legendás évfolyamról, az Állami Balett Intézet első néptáncévfolyamáról, amelynek én is tagja voltam. Érdemes ezeket a korszakokat jobban megvizsgálni.

1975-ben huszonöt éves lett az Állami Balett Intézet, koncertvizsgát tett júniusban az első néptáncos évfolyam. Erről az eseményről megemlékezett a *Táncművészet* folyóirat első főszerkesztője, Maác László és Dienes Gedeon is.

Az Állami Balett Intézetben elindult a néptánc tagozat első évfolyama. Nagyon izgalmas háromnapos felvételi volt a '70-es évek tavaszán. Kétezer-négyszáz ember jelentkezett, negyvennégy embert választottak ki az évfolyamvezető tanárok: Timár Sándor a fiúknál, Györgyfalvy Katalin pedig a lányoknál. Ez fantasztikus találkozás volt mindkettőjünkkel, a mestereinkkel. Később vált nyilvánvalóvá számomra, hogy a háttérben olyan szellemi nagyságok figyelték az itt folyó munkát, mint Martin György és munkatársai, akik Timár Sándor mellett segítettek, hogy ez az első évfolyam valóban betöltse küldetését.

Az intézetben érdekes módon táncmestereknek hívják a tanárokat, tehát Timár Sándor „Mesti” neve ebből származik, mert ott lett igazán „Mesti”. Ez az egész évfolyam szinte együtt indult a táncházmozgalommal. Együtt „dobogta” végig magát a balettos környezetben. Komoly félévi és év végi vizsgák voltak, amelyeken az együttesvezetők megjelentek. Közülük Rábai Miklós nevét mindenképpen meg kell említeni, de rajtuk kívül a tánckoreográfusok is nagyon nagy érdeklődéssel tekintettek az első néptáncos évfolyamra. Ezekon a vizsgákon bírált még Náfrádi László, Simon Antal, Molnár Lajos (Pubi), Novák Ferenc, Vásárhelyi László, talán egyszer még belátogatott Molnár István is. Természetesen Timár Sándor Kallós Zoltánt is meghívta, valamint hosszú évtizedekre szóló barátságok alakultak ki Zoli bácsival és persze Martin Györggyel, aki szintén jelen volt ezeken a vizsgákon.

Szinte meg sem mertem kérdezni Martin Györgyöt – akkor még fiatal táncosként –, hogy mit szól a munkánkhoz, de 1975. szeptember 1-jén, a vizsgakoncert után, a nemzetközi vásár területén volt egy táncház, amikor vettem a bátorságot és megszólítottam; kértem a segítségét, hogy én is valahogy bekapcsolódhassam ebbe a társadalmi gyűjtőmunkába. Kértem, hogy irányítsa azt a szakmai munkát, amire az életemet szántam. A vele való kapcsolatomat meghatározta ez az időszak, s utána és azóta is szellemi mesteremnek tekintem, s nagyon becsülöm azt a páratlan munkát, amit végzett. (Későbbiekben az ő tiszteletére készítettem el az *Élő Martin Archivum* sorozatot, amellyel az eredeti táncanyag színpadi megfogalmazásában, úgy érzem, forradalmi eredményeket tudtam elérni.)

Nagyon fontos lenne felsorolni az „intézetis” tanárokat, a zongorakísérőket, különböző külföldi táncmestereket, atlétikatanárokat, azokat a személyeket, akik végig-

kövezték ezt a munkát, mint például Som Gizella, Sterbinszky László, Macher László és a többiek.

Szakmai életem következő szakasza a Magyar Állami Népi Együttesben eltöltött nyolc év, valamint az ebben az időben vezetéssel megalakuló Párhuzamcsoport. Ezt követte a Kodály Együttes 1984-től a '90-es évekig. Majd 1991-ben lettem a Budapest Táncgyüttes, 2007-től, Novák Ferenc nyugdíjba vonulása után, pedig a Honvéd Táncszínház művészeti vezetője. 2014-ben a nevét Magyar Nemzeti Táncgyüttesre változtattuk. Ez az időszak egészen mostanáig tart, nagyon izgalmas évtizedek egy hatalmas repertoárral. 2019-ben ünnepeltük az Erkel Színházban egy gálaműsorral az 1949-ben alakult Honvéd Együttes (amelynek része a Magyar Nemzeti Táncgyüttes) hetvenéves évfordulóját, 2021-ben pedig a Magyar Állami Népi Együttes lett hetvenéves.

1975-ben a balettintézeti záróvizsgát követően hat pár került a Magyar Állami Népi Együttesbe (jómagam is), néhányan a Duna Együttesbe és a Honvéd Együttesbe, négy-hat pár a Budapest Táncgyüttesbe. Mindegyik helyen nagyon komoly munka szerveződött.

Egymást folyamatosan figyelemmel kísértük, és közben szerveztük a saját táncelőtűnket, amely akkor kezdődött. Még iskolai éveink alatt indult el nagyon erőteljesen a táncházmozgalom, amelynek fiatal táncosokként mozgatói, tánctanárai, táncgyűjtői voltunk. A Bartók Együttesben Timár Sándor munkája ekkor fordult igazán az eredeti néptánc felé, így az ő irányításával mi szintén komoly munkát végeztünk e téren is. Ez az időszak tulajdonképpen egy érlelődő időszak volt mind a politikai, mind a kulturális életben. Kósa Ferenc, Sára Sándor, Csoóri Sándor, Nagy László, Illyés Gyula voltak azok a vezető gondolkodó emberek, akik mindannyian bekapcsolódtak a táncházmozgalomba Sebő Ferenc és Halmos Béla mellé. Akkor még „intézetis” diákként az Egyetemi Színpadon és vidéki helyszíneken népszerűsítettük a táncházmozgalmat, tanítottam és egyben koreográfiákat készítettem Jászberényben, Salgótarjánban, Pécsen, Miskolcon, Szegeden, Gyöngyösön, szinte mindenütt az országban a pesti táncházakon kívül is.

Így a hivatásos együttesi munka mellett elkezdődhetett az egyéni munka, a párhuzamos tanítások, az együttesi patronálások, táncházvezető-képző tanfolyamok, gyakorlás Timár Sándor mellett a táncházban, az ottani tanítások. Nagyon komoly táncművészi munka alakult ki: Farkas Zoltán barátom a Molnár utcai táncházban, jómagam a Kassák Klubban, Vincze Zsuzsa (későbbi feleségem) Litkey Istvánnal az első Muzsikás táncházakban, az FMH-ban¹, a gyerektáncházakban tevékenykedett.

Már az intézetben megismerkedhettünk olyan kultúraszervező művészekkel, filmrendezőkkal, mint Jancsó Miklós, Szigeti Károly, Gyurkó László, Kósa Ferenc, Szomjas György, akiknek az első filmjeit nagy izgalommal néztük végig. Említhetem akár Sára Sándor induló alkotásait vagy Kósa Ferenc *Dózsa* című művét. Ez egy kicsit felnyitotta a szemünket a világra. Jelen voltunk továbbá a budapesti, fővárosi kulturális életben, részt vettünk vidéki fesztiválokon, mint a Dunamenti Folklorfesztivál, a Hagyományörző Veresegyházi Fesztivál, a Parádsasvári Hagyományörző Fesztivál. Mind-mind

---

¹ Területi Művelődési Intézmények Fővárosi Művelődési Háza

olyan érdekes helyszínek voltak, ahol találkozhattunk az eredeti anyaggal és a lüktető kulturális élet szereplőivel.

1975. szeptember 1-jén elkezdődött a Magyar Állami Népi Együttesbe való betagozódásunk. Hat pár került oda, többek között Farkas Zoltán (Batyú), Végső Miklós, Zorándi Mária, Kovács Otília, Németh Ildikó. A repertoár főleg az ecseri lakodalmasra épült ebben az időszakban. Két vezető volt: Létai Dezső és Váradi Gyula.

Rábai Miklós nagyon várta már a fiatal hivatásos néptáncosok érkezését az együttesbe, de ezt nem érthette meg, sajnos '74-es korai halála nem tette lehetővé. Örököltük azokat a vezetőket, akikkel együtt tudtunk dolgozni. Elindult az együttesi repertoár megtanulása, például a *Magyar századok*, *Muzsikáló tájak*, de kiemelkedő érdekesség volt például a *Katonanóta* vagy a *Kegyves történet* is. A '70-es években az Állami Népi Együttes komoly előadásokat tartott minden hétvégén délután háromkor az Erkel Színházban, így folyamatos kapcsolata volt a nézőkkel.

Az együtteseknek nagyon fontos turnéi voltak. Annak idején a Budapest Táncgyüttes is sokat utazó csoportnak számított, akárcsak a Magyar Állami Népi Együttes. Eljutottunk az NDK-ba, Csehszlovákiába, Japánba, a Fülöp-szigetekre, Franciaországba, Németországba, Dél-Amerikába. Ez a töltekező időszak a fiatal művészeknek hallatlanul izgalmas volt.

1980-ban volt számomra a legfontosabb pillanata ennek az általam ott töltött nyolc évnek. Ekkor került Timár Sándor művészeti vezetőnk a Magyar Állami Népi Együttes élére. Én magam ekkor lettem az együttes táncarvezetője. Egy nagyon komoly táncpedagógiai korszak átalakítása kezdődött el akkor velem.

Emlékszem, szegedi lekötött műsoraink voltak, egy nagy méhkeréki szvit, két Sárköz táncai és a nagy szatmári szvit, amit aztán a világ számos helyén bemutattak. Timár Sándor ezeket a számokat még a Bartók Együttesben készítette el, és áthozta az Állami Népi Együttesbe. Ezalatt a Párhuzam elnevezésű saját együttesünkben saját művészi elképzeléseink kaptak teret és sok emlékezetes, nagy közönségikert elért műsort tudtunk bemutatni.

1983-ban aztán elkerültem a Magyar Állami Együttesből. Szegeden a József Attila Tudományegyetem együttesének lettem a feje, majd párhuzamosan a Vidróczki Együttesben váltam művészeti vezetővé. Emellett elindult saját, hivatásos kamaraegyüttesünk, a Kodály Kamara Táncgyüttes, amelyet Farkas Zoltánnal együtt irányítottam. Az ezt megelőző időszakban meghívtam Lányi Ágostont, hogy tanítson táncjelírást, mozdulatelemzést Martin György tanított. Délutáni, kiegészítő foglalkozásokon Molnár Lajos (Pubi) és Hargitay Lucika az általuk jól ismert Molnár-technikát tanította, hogy nekünk, fiataloknak is lehetőségünk legyen megtanulni. Ez már megalapozta a '80-as évek közepére a Kodály Együttesben töltött időszakot, amikor Nyikos István gazdasági vezetővel megalakítottuk a Kodály Kamara Táncgyüttest, ám a lelkesedés nem győzte le a gazdasági nehézségeket: egyéves kemény munka után, amikor is mindenki szinte mindenről lemondott, akár még bérekről és fizetésekről, előmenetelről is, Koltay Gábor került a Szabadtéri Színpad igazgatói székébe, és minden támogatást megszüntetett.

Ez annál is inkább érdekes volt, mert 1985-ben Farkas Zoltánnal (Batyúval) megkaptuk „Az év táncosai” címet. Furcsa helyzet volt, hogy Magyarország akkori kiváló

táncosai sehogyan sem jutottak előre. Támogatás híján ez egy nagyon küzdelmes időszak volt a Kodály Együttes számára, természetesen néhány táncos el is hagyta a süllyedő hajót, ők szerettek volna visszatérni az Állami Népi Együttesbe, mert nem vállalták ezt a ridegtartást a Kodály Együttesben. A művészi munkába vetett hitünk töretlen maradt, így megpróbáltunk Zoltánnal így is tovább dolgozni. Folytattuk a munkát, mellettünk maradt Vincze Zsuzsa, a párom, feleségem és Tóth Ildikó is, csatlakozott hozzánk Balla Zoltán, Fehér Erika, akik *Ki mit tud?* győztesek lettek abban az évben. Bekapcsolódott a munkánkba Berta Tibor és Sára Ferenc, akit mint „óvóbácsit” hívtunk vissza a Kodály Együttesbe Gyuláról. Aztán ő később önálló útra tért, és Gyimesbe költözött, ami igazi küldetés volt számára.

Bár 1984. szeptember 29-én az Operettszínházban a Kodály Együttes nagy sikerű műsort mutatott be, fellépett többek között a Vujicsics Együttes, Ökrös Csaba, Sebestyén Márti, „államis” táncos kollégák, Fekete Antal, Sztanó Hédi, Szakács Domi, de a nagy siker sem hozott komoly támogatást. 1988-ban amerikai barátom, Magyar Kálmán segítségével két hónapos turnét szerveztünk Észak-Amerikába, kint óriási sikerünk volt, itthon annak se lett aztán nagy híre.

A '90-es években még az Interkoncert felkérésére csináltunk egy nagyszabású *Jeles napok* című műsort. Ebben az időszakban a Kodály Együttes repertoárjában Farkas Zoltán (Batyú) is intenzíven dolgozott többek között a *Párhuzam*, a *Magam sorsa felől*, a *Hagyományaink* és a *Bartók* című műsorainkban. A Kodály Együttesre mindig is jellemző volt a folklór szeretete, annak megtanulása, és amikor már minden támogatásunk beszűkült, akkor megkaptuk a Magyar Művészetért Díjat. Markó Iván lemondott részünkre a Győri Balettnek ítélt díjról, mert azt remélte, hogy ez egy kicsit majd előreviszi a Kodály Együttest, ha már alig van támogatásunk.

1991-ben, amikor az új Antall-kormány megalakult, és Andrásfalvy Bertalan miniszter lett, a Budapest Táncgyüttes művészeti vezetője lettem, feleségem, Vincze Zsuzsa pedig azóta is közvetlen munkatársam és alkotótársam. Ekkor indulhatott el a Budapest Táncgyüttesben az a nagyon komoly professzionális munka, amit az addigi életemben csak előkészítettem. Ez az időszak egy nagyon-nagyon küzdelmes, de nagyon jó időszak volt. Számtalan műsort készítettünk, minden évben öt-hat bemutatóval jelentkeztünk, mint például a *Szabadság, szerelem; A földből való ember*; és ekkor kezdődhettek el a szegedi nagy munkáim is a *Sámán tánc*cal, a *Boldogasszony vendégséggel*, a *Benyovszkyval* a Szegedi Szabadtéri Játékokon.

Akkor még tizenegy párral működött a Budapest Táncgyüttes, de 2000–2002-ben már elkezdtünk párhuzamosan dolgozni a Honvéd Táncszínházzal. Számtalan közös munkánk volt Novák Ferencsel, Foltin Jolánnal, ilyenek például a *Keleti táncvilág*, nagybemutatók, tavaszi gálák az Erkel Színházban. Ebben az időszakban el kellett költöznünk a Szentháromság térről, így egyértelművé vált, hogy a Honvéd Táncszínház lassan összefonódik a Budapest Táncgyüttessel. Ács Tamás és Baán László segítségével százhatvan-százhetvenmillió forintból építettek nekünk, a Budapest Táncgyüttesnek, egy új próbatermet a Honvéd Együttes területén. A Honvéd Együttes igazgatója akkor Aranyos Károly volt, én pedig önállóan vezethettem tovább a Budapest Táncgyüttest. Rendkívül intenzív munka folyt, feleségem, Vincze Zsuzsa mint dramaturg írta az együttes minden műsorát, és koreográfusként maximálisan segíti

azóta is a munkámat. Novák Ferenc nyugdíjba vonulása után, 2007-ben a két együttes egyesült, s így én lettem Magyarország egyik legnagyobb létszámú hivatásos néptáncgyűttesének művészeti vezetője. A húszpáros együttes ettől az évtől a Honvéd Együttes Művészeti Nonprofit Kft.-n belül dolgozott, a Honvéd Táncszínház neve 2014. július 1-jétől Magyar Nemzeti Táncgyűttesre változott. Ez jól kifejezi a társulat hazai, európai és tengerentúli küldetését, a Kárpát-medencei magyar néptáncok megismertetéséért és népszerűsítéséért végzett felelősségteljes és professzionális munkát. Immár a Magyar Nemzeti Táncgyűttes művészeti vezetőjeként irányítottam, folytatódhatott a sokszínű művészi tevékenység a Nemzeti Színházzal közösen készített számos produkcióval (*Körhinta, Csíksomlyói passió, Egri csillagok*), a Szegedi Szabadtéri Játékokon bemutatott *Dózsa* táncjátékkal vagy a *Drakula utolsó tánca*, a *Szögedi nemzet*, illetve a *Betyárvilág* elnevezésű alkotásokkal, amit most éppen két éve mutattunk be. De jelen vagyunk a Nemzeti Táncszínházban, a Művészetek Palotájában, vidéken, külföldön, mindenütt, ahol hirdethetjük kultúránk szépségét és fontosságát.

A Magyar Nemzeti Táncgyűttes a Honvéd Együttes keretein belül dolgozik a nagy-hírű Honvéd Férfikkal egyetemben.

Óriási repertoárunk van, eredeti autentikus folklórműsoraink mellett a már említett Martin György emlékére készített, monografikus összefoglaló előadások is *Martin Archívum* néven. Ebből az eredeti anyagból készült a *Szatmár, Mezőség, Kalotaszeg, Gyimes* műsorsorozat. A gazdag repertoár részeként számos ifjúsági előadásunk van: gyerekdarabok, mesedarabok (pl. *Sárkánymese; Mátyás, a világ királya* stb.), szokás-műsorok (*Táncoló tavasz, Téli tánc*), amelyeket nagy sikerrel játszunk. Mindegyik bemutatónk több mint száz előadást ért meg. Történelmi táncjátékok (pl. *Kiegyezés*) éppúgy gazdagítják repertoárunkat, mint táncszínhátékok, tematikus műsorok (*Sírnak a harangok, Ballare, Napszédítő* stb.). Mind Magyarország, mind a Kárpát-medence kulturális életében részt veszünk előadásainkkal, említhetem a Nemzetpolitikai Államtitkársággal közösen szervezett tizennégy állomásos *Tenkes kapitánya* című táncjátékunkat, amellyel tavaly bejártuk Kassát, Kolozsvárt, Kárpátalját, Bécset, Vajdaságot, Felvidéket. Jelen vagyunk az ország minden területén és nagy-nagy sikerrel mennek műsoraink.

Egy óriási programot tűztem ki magam elé, és úgy érzem, hogy vágyam meghallgatásra került, mert soha nem látott támogatottsága van ma a magyar néptáncnak, úgy az amatőr együtteseknek, mint nekünk, hivatásosoknak. Mi, professzionális együttesvezetők elmondhatjuk, hogy nagyon jelentős a támogatottságunk a kormány részéről.

Most egy új fejezetet próbálunk nyitni a Magyar Nemzeti Táncgyűttes, a Honvéd Együttes életében; szeretnénk székházat építeni, hogy legyen olyan állandó helyünk, színházunk, ahol a közönség megtalál minket. Ez az első olyan nagy intézmény, amely a XXI. században épül, s amely a magyar kultúrában a néptáncművészetnek és kórusművészetnek biztosít állandó otthont és fellépési lehetőséget. Nagy várakozással nézünk az elkövetkező időszak elé, elindult a tervezés, teljes támogatottságot élvezünk az ország vezetése részéről. Remélem, hogy ez az épület sikerrel koronázza meg a mögöttünk álló évtizedeket.

Nagy öröömre szolgálnak az ilyen tanácskozások, folytassuk a beszélgetést, emlékezést, akár a balettintézeti korszakról, akár a táncművészet elmúlt ötven évéről. Fontos megemlíteni a pedagógusokat, a tanárokat, azt a művészi munkát, ami az elmúlt évtizedek során a táncszakmáért folyt. Köszönöm, hogy lehetőség volt akár ilyen rövid időben is átfutni ezeken a korszakokon, és megemlíteni mindazokat, akik ezekben az években szívvel-lélelkel fordultak a néptáncművészet felé. Köszönöm szépen mindenkinek, és gratulálok a konferenciához.